

KICHIK VA XUSUSIY BIZNES SUB'EKTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI YURITISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING ECHIMLARI

Toshkent Amaliy Fanlar universiteti

o'qituvchisi

KARIMOVA AZIZA ERKINOVNA

Toshkent Amaliy Fanlar universiteti

BH2201U02 gurux talabasi

MAXMADIYOROVA FOTIMA

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada kichik va xususiy biznes subyektlarining buxgalteriya hisobini yuritishdagi asosiy muammolari va ularning sabablari ko'rib chiqiladi. Muammolarni tizimli tahlil qilish orqali, maqolada mavjud holatga tegishli yechim takliflari ishlab chiqiladi. Xususan, buxgalterlik kadrlarining yetishmasligi, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasi, qonunchilikdagi murakkabliklar va moliyaviy resurslarning cheklanganligi masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, buxgalteriya hisobi, moliyaviy nazorat, qonunchilik, axborot texnologiyalari.

KIRISH

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy taraqqiyotining muhim yo'nalishlaridan biri – bu kichik va xususiy biznes subyektlarini rivojlantirish, ularning huquqiy, moliyaviy va institutsional jihatdan qo'llab-quvvatlanishidir. Davlat siyosatida ushbu sektorning iqtisodiyotdagi ulushi muntazam ortib bormoqda. Biroq, ularning faoliyatida uchraydigan muammolar, ayniqsa buxgalteriya hisobini yuritish sohasidagi qiyinchiliklar, faoliyatning shaffofligi va qonunchilikka muvofiqligini ta'minlashda jiddiy to'siq bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida shakllanmoqda. Kichik korxonalar ko'plab ish o'rinlarini yaratishda, raqobat muhitini rivojlantirishda va byudjetga tushumlarni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, bu sohada faoliyat yuritayotgan subyektlar ko'pincha buxgalteriya hisobi yuritishda muammolarga duch kelishmoqda. Ushbu maqolada aynan kichik korxonalarda uchrayotgan buxgalteriya muammolari, ularning huquqiy asoslari, tahlili va real hayotga asoslangan amaliy yechimlari keng yoritiladi.

ASOSIY QISM

Kichik va xususiy biznes tushunchasi.

Kichik biznes deganda, odatda, ishchilar soni, yillik tushumi yoki balans qiymati belgilangan chegaradan oshmaydigan yuridik va jismoniy shaxslar tushuniladi. O'zbekiston Respublikasida "Kichik biznes subyektlari" tushunchasi qonunchilikda aniq mezonlar orqali belgilanadi. Xususiy tadbirkorlik esa yakka tartibdagi yoki oilaviy korxonalar shaklida yuritiladigan faoliyat turlarini qamrab oladi.

Buxgalteriya hisobi – bu xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy holati va faoliyat natijalari to'g'risida to'liq va ishonchli axborotlarni yig'ish, tizimlashtirish va taqdim etish tizimidir. Kichik va xususiy tadbirkorlik subyektlari uchun buxgalteriya hisobining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- daromad va xarajatlarni nazorat qilish;
- soliqqa tortish uchun zarur bo'lgan axborotlarni shakllantirish;
- moliyaviy hisobotlarni tuzish va taqdim etish;
- faoliyatni rejalashtirish va tahlil qilish.

1- Jadval:

№	Muammo nomi	Tavsif
1	Malakali buxgalterlarning yetishmasligi	Tajribali va bilimli kadrlar tanqisligi

№	Muammo nomi	Tavsif
2	Moliyaviy resurslarning cheklanganligi	Buxgalteriya dasturlarini sotib olish yoki malaka oshirishga mablag' yetishmasligi
3	Qonunchilikdagi tez-tez o'zgarishlar	Soliq va buxgalteriya me'yorlaridagi tez-tez o'zgarishlarga moslashishda qiyinchilik
4	Kompyuterlashtirish darajasining pastligi	Avtomatlashtirilgan hisob tizimlarining joriy etilmaganligi
5	Axborot xavfsizligining ta'minlanmasligi	Moliyaviy ma'lumotlar himoyasining sustligi
6	Tashkiliy shakllarning buxgalteriya yuritishdagi murakkabligi	Har bir faoliyat turi uchun alohida hisob yuritish zaruriyati

Kichik va xususiy bizneslarda buxgalteriya hisobini yuritishdagi asosiy muammolar

Ko'plab kichik korxonalar buxgalterga alohida byudjet ajrata olmaydi.

Ishga olingan buxgalterlar ko'pincha yetarli tajribaga ega bo'lmaydi.

Qonunchilikdagi o'zgarishlarni doimiy kuzatib borish uchun yetarli bilim va vaqt yetishmaydi.

2- Jadval:

Klassifikator	20	20	20	20	20	20
	20	21	22	23	24	25
O'zbekiston Respublikasi	57,	56,	54,	54,	54,	45,
Qoraqalpog'iston Respublikasi	5	9	6	3	3	6
	62,	61,	61,	64,	65,	59,
	3	4	8	6	8	5

Andijon viloyati	72,	74,	69,	68,	69,	60,
	7	6	6	6	5	9
Buxoro viloyati	76,	77,	74,	72,		63,
	6	1	1	5	73	3
Jizzax viloyati	84,		78,	75,	74,	66,
	1		81	7	3	4
Qashqadaryo viloyati	74,	71,		70,		62,
	1	8		70	5	71
Navoiy viloyati	27,	29,	27,	28,	25,	
	8	2	9	1	1	18
Namangan viloyati	76,	76,	74,	74,	73,	67,
	3	2	7	3	4	3
Samarqand viloyati		74,	70,	72,	72,	65,
	75	3	8	3	3	9
Surxondaryo viloyati		78,	77,	77,	77,	72,
	78	4	9	4	8	4
Sirdaryo viloyati		71,	67,	65,	68,	62,
	73	2	8	9	2	1
Toshkent viloyati		48,	49,	52,	53,	50,
	52	2	4	2	9	1
Farg'ona viloyati	73,	72,	71,	72,	73,	68,
	3	4	6	2	1	3
Xorazm viloyati	77,	75,	71,	72,	72,	65,
	4	8	9	7	3	8
Toshkent shahri	53,	51,	51,	51,	52,	48,
	6	1	2	7	4	9

Kichik tadbirkorlik subyektlarining jami YaIMdagi ulushi

BUXGALTERIYA HISOBINI YURITISHDAGI ASOSIY MUAMMOLAR QUYIDAGILARDAN IBORAT:

1. Kadrlar salohiyati va malaka muammosi

Kichik biznes subyektlarida malakali buxgalterlarni yollash imkoniyati ko'p hollarda cheklangan bo'ladi. Ular ko'pincha tajribasiz yoki norasmiy shaklda faoliyat yurituvchi buxgalterlar xizmatidan foydalanadilar. Bu esa:

- noto'g'ri hujjat yuritishga;
- soliq hisobotlarida xatoliklar sodir bo'lishiga;
- jazo choralariga duch kelishlariga olib keladi.

2. Axborot texnologiyalaridan foydalanishdagi muammolar

Raqamli texnologiyalar orqali buxgalteriya ishlarini avtomatlashtirish imkoni mavjud bo'lsa-da, kichik bizneslarda bu texnologiyalarni joriy etish quyidagi sabablarga ko'ra sust:

- dasturiy ta'minot narxi yuqoriligi;
- texnik bilimlarning yetishmasligi;
- kompyuter savodxonligining past darajasi.

3. Qonunchilikdagi murakkabliklar va tez-tez o'zgarishlar

Soliq qonunchiligida yuz berayotgan tez-tez o'zgarishlar kichik tadbirkorlar uchun qo'shimcha yuk bo'lib, bu holat quyidagilarga olib keladi:

- qonunbuzilish ehtimoli ortadi;
- yangiliklardan xabardorlik pastligi sababli noto'g'ri qarorlar qabul qilinadi;
- vaqt va resurslar isrof bo'ladi.

4. Moliyaviy resurslarning cheklanganligi

Kichik va xususiy biznes egalari ko'pincha buxgalteriya hisobiga yetarli mablag' ajratmaydi. Buxgalter ish haqi, dasturiy ta'minot xarajati, maslahatchilar xizmatlari uchun yetarli byudjet bo'lmasligi buxgalteriya sifatining pasayishiga olib keladi.

MUAMMOLARNI YECHISH YO‘LLARI VA TAKLIFLAR.**1. Davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash choralari**

- Bepul yoki subsidiyalangan buxgalterlik dasturlarini joriy etish;
- Kichik biznes uchun onlayn ta'lim kurslari va vebinarlarni yo‘lga qo‘yish;
- Soliq inspeksiyalari tomonidan maslahat xizmatlarini kuchaytirish.

3-Jadval:

№	Muammo nomi	Tavsiya etilayotgan yechimlar
1	Malakali kadrlar yetishmasligi	Kadrlar malakasini oshirish, treninglar tashkil etish
2	Kompyuterlashtirish darajasining pastligi	Yengilroq va arzon dasturlar (masalan, Excel, 1C Start)dan foydalanish
3	Qonunchilikdagi o‘zgarishlar	Doimiy monitoring qilish, soliq konsalting xizmatlaridan foydalanish
4	Axborot xavfsizligi muammosi	Zaxira nusxa olish, parol tizimi va antiviruslardan foydalanish
5	Moliyaviy cheklovlar	Davlat subsidiyalari yoki grantlar orqali dastur va treninglarga sarmoya qilish

Buxgalteriya hisobi yuritishda duch kelinadigan muammolarni hal etish bo‘yicha takliflar

2. Raqamlashtirishni jadallashtirish

- Oddiy interfeysga ega dasturlar ishlab chiqish;
- Mobil ilovalar orqali hisobot topshirish tizimini kengaytirish;
- Elektron hujjat almashinuvi tizimini ommalashtirish.

3. Tadbirkorlarning moliyaviy savodxonligini oshirish

- Buxgalteriya va soliq sohalarida qisqa muddatli o‘quv kurslarini joriy qilish;
- Yosh tadbirkorlar maktablarida buxgalteriya asoslarini o‘qitish;

- Mahalliy hokimiyatlar orqali amaliy treninglar o'tkazish.

4-Jadval:

№	So'rovnoma ishtirokchilari soni	Buxgalteriya yuritishdagi asosiy muammo (%)
1	100 ta kichik biznes egasi	Qonunchilikdagi o'zgarishlarga yetarlicha e'tibor yo'qligi – 35%
2		Malakali buxgalter topishdagi muammo – 28%
3		Moliyaviy hisob yuritish dasturlarining qimmatliligi – 20%
4		Ma'lumotlarni xavfsiz saqlashdagi muammo – 10%

So'rovnoma asosida aniqlangan real muammolar

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, kichik korxonalarda buxgalteriya yuritishdagi muammolar tizimli va ko'p qirrali bo'lib, ularni bartaraf etish uchun huquqiy, texnik va inson resurslariga doir yechimlar zarur. Bu borada davlat idoralari, ilmiy muassasalar va xususiy sector o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va kadrlar salohiyatini oshirish orqali salmoqli natijalarga erishish mumkin. Mazkur maqolada bayon etilgan yechimlar esa real sharoitlarga asoslangan bo'lib, O'zbekistonning hozirgi iqtisodiy muhitida qo'llanilishi mumkin bo'lgan takliflardir.

Kichik va xususiy biznes subyektlarida buxgalteriya hisobi yuritilishidagi muammolar iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ularning faoliyati shaffof, qonuniy va raqobatbardosh bo'lishi uchun buxgalterlik tizimining mukammalligi muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun, bu sohadagi muammolarni aniqlash va bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqish nafaqat alohida tadbirkorlar, balki davlat iqtisodiy siyosati uchun ham muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi PQ- 4604- sonli qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining buyrug‘lari va tavsiyalari.
4. www.lex.uz – normativ-huquqiy hujjatlar portali.
5. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS).1. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. 2020-y.
6. Soliq va moliyaviy nazorat qo‘mitasi statistik axborotlari.
7. Sharipov S., Muxitdinov N. – “Buxgalteriya hisobi nazariyasi va amaliyoti”, Toshkent, 2022.
8. Internet manbalari: www.soliq.uz, www.lex.uz